

УДК 343.12

DOI [https://doi.org/ 10.32840/pdu.2019.4.4](https://doi.org/10.32840/pdu.2019.4.4)**О. М. Кучеренко**

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОПОЗИЦІЇ УКЛАСТИ ДОГОВІР ОРЕНДИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Стаття присвячена дослідженню особливостей пропозиції укладання договору оренди транспортних засобів шляхом аналізу принципу свободи договору та основних стадій укладання. Зазначено, що пропозиція укласти договір, як правило, є ініціативою майбутнього орендаря. Як свідчить практика, попит на транспортні засоби, що надаються в оренду, перевищує пропозицію. Враховуючи ці умови, власники транспортних засобів або уповноважені особи інколи самі виступають у ролі offerentів і пропонують укласти з ними договір оренди транспортних засобів. Наголошено, що власниками ж транспортних засобів здебільшого застосовується публічна оферта, тобто пропозиція про укладення договору, яка адресована до невизначеного кола осіб.

Під час дослідження звернуто увагу на те, що автор публічної оферти, незалежно від того, чи це власник транспортного засобу, чи це особа, що бажає взяти його в оренду, не зможе в цьому випадку укласти договір з усіма, хто дасть згоду на укладення договору оренди транспортних засобів. Тобто на момент укладення договору інша сторона стає вже конкретною особою, тому справжнє призначення публічної оферти не реалізується.

Зазначено, що істотні умови в договорі оренди, як і в будь-якому іншому договорі, є необхідним фактом для того, щоб угода вважалась дійсною. Істотні умови виявляють обов'язковий зміст договору. Визначено, що сьогодні виділяються три групи істотних умов договору: визнані істотними законом; такі, що визначаються характером договору; умови, щодо яких за заявою однієї з сторін повинно бути досягнуто згоди.

Відповідно, зміст договору утворюють його умови, за допомогою яких сторони визнають свої дії, порядок їх здійснення. Відсутність передбачених законодавством істотних умов у договорі оренди є підставою для визнання такої угоди недійсною.

Автором запропоновано у законодавчому порядку більш чітко закріпити регулювання орендних відносин і визначити істотні умови договорів оренди з урахуванням особливостей якостей майна, завдяки чому сторони зможуть уникнути непорозуміння, зайвих збитків, а також спростити порядок розгляду справ із цих питань у судах.

Ключові слова: договір оренди транспортних засобів, оферта, акцепт, свобода договору, істотні умови договору.

Постановка проблеми. Розширення цивільно-правових відносин між суб'єктами господарської діяльності є невіддільною ознакою розвитку економіки України. Серед найбільш динамічних процесів, що відбуваються в галузі економіки, можна виділити використання транспортних засобів. На сучасному етапі транспорт є поширеним, невіддільним і важливим об'єктом економічного та цивільного обігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відносини найму транспортних

засобів не досить досліджені в українській юридичній науці. Загальна характеристика договору найму транспортного засобу міститься лише в підручниках і навчальних посібниках із цивільного, господарського й транспортного права. Деякі аспекти оренди транспортних засобів розглядалися у наукових працях М.І. Брагінського, Е.В. Вавіліна, В.В. Вітрянського, Є.А. Суханова та інших науковців.

Мета статті – здійснення аналізу укладення договору оренди транспортного засобу через призму загальноприйнятих стадій.

Виклад основного матеріалу. Укладення договору оренди транспортних засобів, як і інших цивільно-правових договорів, базується на додержанні принципів цивільного права України, закріплених у Конституції України [2], Цивільному кодексі України та інших нормативних актах. Зокрема, найбільш чітко проявляється принцип свободи особистості, який означає свободу людини в самовизначенні, у визнанні за нею всіх невіддільних прав у різних сферах громадського життя. Саме з принципу свободи впливає свобода власності, свобода підприємництва та свобода договору [4, с. 378].

У правовій літературі поняття свободи договору характеризується певними рисами. Це вільне волевиявлення сторін під час укладення договору, вільне визначення предмета договору (якщо він не вилучений із цивільного обігу або тільки обмежений у ньому), вільне визначення умов договору, вибір форми договору, розірвання договору за вимогою однієї зі сторін, визначення наслідків невиконання або неналежного виконання умов договору [5, с. 123].

Такий характер відносин повинен зберігатись і під час укладення договору оренди транспортних засобів як різновиду цивільно-правових угод.

Як складову частину свободи договору слід розглядати свободу укладення договору, що означає право фізичних та юридичних осіб за своїм розсудом укласти договори, якщо це не суперечить закону або не обмежує інтереси інших осіб. Цей принцип демонструє автономію, незалежність волевиявлення громадян та юридичних осіб. Вони вільні у визначенні своїх прав та обов'язків на підставі договору.

Але, як зазначається в літературі, свобода договору взагалі і свобода укладення договору зокрема не може бути абсолютною, тому що людина, яка живе в суспільстві, не може бути абсолютно вільною. Вона повинна дотримуватись правил цього суспільства, щоби свобода однієї людини не порушувала свободи іншої.

Отже, закон встановлює певні межі свободи укладення договору, щоб вільне волевиявлення учасників договору не порушувало інтересів суспільства.

Тривалий час у нашій державі за планових засад економіки підставою укладення договору було волевиявлення, яке прямо або побічним шляхом було сформоване під впливом загальних планових завдань. Сьогодні підставою укладення будь-якого договору є вільне волевиявлення сторін, зумовлене свободою підприємництва та свободою договору. І якщо укладення того або іншого договору заплановано в майбутній діяльності фізичної або юридичної особи, плановість продиктована виключно суб'єктивними економічними потребами.

Цивільним законодавством України передбачено особливий порядок укладення договорів, які застосовуються переважно в сфері підприємництва та господарювання.

У вітчизняній літературі виділяються дві стадії укладення договору – направлення пропозиції про укладення договору (оферти) та прийняття цієї пропозиції адресатом (акцепт). Також є думка про існування трьох стадій: направлення оферти, прийняття пропозиції про укладення договору (тобто акцепт) та отримання акцепту відправником оферти [7, с. 825]. Останній варіант здається більш справедливим, тому що підкреслюється юридичне значення отримання акцепту оферентом.

В юридичній літературі відображено результати досліджень, які чітко окреслюють ознаки, притаманні оферті. А саме для того, щоб оферта мала юридичну силу, вона має відповідати таким умовам: повинна бути направлена одній або декільком особам, висловлювати намір особи укласти договір і містити істотні умови договору. Якщо одна з умов буде відсутня у змісті пропозиції про укладення договору, оферта не може вважатися дійсною, що, у свою чергу, не тягне за собою прав та обов'язків для оферента.

Пропозиція укласти договір, як правило, є ініціативою майбутнього орендаря. Як свідчить практика, попит на транспортні засоби, що надаються в оренду, перевищує пропозицію. Враховуючи ці умови, власники транспортних засобів або уповноважені особи інколи самі виступають у ролі оферентів і пропонують укласти з ними договір оренди транспортних засобів. Тому велике значення має вичерпна та своєчасна інформація про транспортні засоби, які тимчасово ними не використовуються. І якщо у ролі

оферента виступає особа, яка має потребу в транспортному засобі, частіше вона звертається з пропозицією вже до певної особи (фізичної або юридичної). Власниками ж транспортних засобів здебільшого застосовується публічна оферта, тобто пропозиція про укладення договору, яка адресована до невизначеного кола осіб.

Оголошення публічної оферти власником транспортного засобу свідчить про його намір укласти договір із будь-якою особою, що погодиться на запропоновані умови. Отже, негайна заява про акцепт такої оферти може привести до укладення договорів оренди на більшу кількість транспортних засобів, ніж має оферент. Або згодом оферент мав би можливість «вибирати» контрагента серед тих, з ким він уже почав узгоджувальну процедуру, що неодмінно негативно впливатиме на інтереси тих, хто залишився за «бортом» і потягне за собою судові спори.

Автор публічної оферти, незалежно від того, чи це власник транспортного засобу, чи це особа, що бажає взяти його в оренду, не зможе в цьому випадку укласти договір з усіма, хто дасть згоду на укладення договору оренди транспортних засобів. На момент укладення договору інша сторона стає вже конкретною особою, тому справжнє призначення публічної оферти не реалізується.

Крім того, якщо володар транспортного засобу застосовує публічну оферту, він повинен викласти її саме так, щоб вона відповідала вказаним загальним вимогам, що пред'являються до оферти. Щодо оферти про надання транспортних засобів в оренду виконання всіх вимог практично неможливе, особливо щодо істотних умов договору. Тому публічна оферта буде мати характер повідомлення або оголошення.

Теорія цивільного права схильна розглядати оголошення такого роду, що поширюється на телебаченні, радіо, в пресі, не як публічну оферту, а як рекламу. Якщо розглядати цей факт із погляду порядку укладення договорів, то його можна розцінити як запрошення до оферти. Юридичне значення запрошення до оферти визначається тим, що особа, яка його направила, може відмовитись від свого запрошення без будь-яких негативних наслідків для себе [7, с. 827].

Уявляється, що застосування публічної оферти під час укладення договору оренди транспортних засобів є недоцільним. Причинами недоцільності є обмежена кількість транспортних засобів у власника або уповноваженої особи, неможливість укладення договорів із всіма акцептантами та практична неможливість викладення всіх істотних умов договору, що досліджується, в змісті публічної оферти.

В юридичній літературі згадується ще одна умова дійсності оферти. А саме однією з вимог, що пред'являються до оферти, є те, що вона повинна бути досить визначеною [7, с. 828]. З одного боку, вона пов'язана зі змістом пропозиції, яка містить у собі істотні умови майбутнього договору, без яких він не може бути укладений. З іншого боку, визначеність оферти свідчить про волевиявлення оферента, про остаточне рішення особи, що направила пропозицію, вступити в договірні відносини.

Тобто вказана умова певною мірою об'єднує умови щодо висловлення наміру про укладення договору особи, що зробила пропозицію, та зазначення істотних умов договору, які пропонує оферент іншій особі.

Договори оренди певних видів майна належать до категорії договорів на приєднання. Такими є, наприклад, договір оренди майна державних підприємств, оскільки вимоги щодо змісту умов закріплено в Типовому договорі [1, с. 124] та інших нормативних актах. Відповідно, в офертах про договори оренди цілісних майнових комплексів або їхніх структурних підрозділів немає принципового значення наявності або відсутності істотних умов договору, тому що вони визначені компетентними органами в нормативному порядку, чого не можна сказати про договір оренди транспортних засобів.

Договір на приєднання передбачає беззастережну згоду із запропонованим варіантом договору, який, як правило, міститься на формулярах, бланках та інших стандартних формах. Сторона, яка зацікавлена в укладенні такого договору, надсилає тільки пропозицію надати оферту, після чого отримує її та виконує роль акцептанта.

Щодо договору оренди транспортних засобів, то він, звичайно, може мати характер договору на приєднання, якщо акцепт

буде беззастережним. Але, взагалі, складна технічна структура предмета договору та значний обсяг обов'язків сторін примушують сторони до ведення переговорів і поступового узгодження умов договору.

Враховуючи складну структуру змісту договору оренди транспортних засобів, оферта такого договору також має особливу форму. По-перше, з метою прискорення узгоджувального процесу разом з офертою надається проект договору в тому варіанті, який пропонує оферент. По-друге, особливістю укладення договору оренди транспортних засобів є наявність супроводжувального документа. Ним є акт прийому-передавання транспортного засобу. Призначення цього документа в тім, що в ньому досконало представляються якісні характеристики предмета договору, тобто транспортного засобу, а також визначається його технічний стан на момент передавання орендарю. Наявність саме цього документа унеможлиблює надалі суперечки щодо рівня придатності транспортного засобу.

Як і оферта, акцепт є способом волевиявлення. Але воля акцептанта юридично не пов'язана з пропозицією, на відміну від оферента. Він може взагалі не дати ніякої відповіді або може погодитись на тих або інших умовах. Отже, у відповіді (акцепті) повинно бути вказано, якою мірою акцептантом визнається оферта, і якщо оферта передбачає певний термін для надання відповіді, акцепт повинен бути надісланий в указаний термін.

Для того, щоб акцепт міг бути підставою для укладення договору, він також, як і оферта, повинен відповідати певним критеріям. Насамперед, в акцепті повинно бути чітко вказано, що акцептант згоден із пропозицією укласти договір. Також для того, щоби відповідь могла вважатись акцептом, вона не повинна містити в собі інших умов договору, ніж зазначено в оферті. Тобто акцепт має бути повним і беззастережним, до того ж акцепт не може містити будь-яких посилань на події або дії оферента чи акцептанта, від яких може залежати його подальша згода на запропоноване укладення договору. Під час укладення договору оренди транспортних засобів найбільш характерним

прикладом акцепту є підписання акцептантом наданих примірників договору. У разі, якщо отримана оферта передбачає певний термін для відповіді, акцепт повинен бути відправлений у зазначений термін.

Відповідно, якщо відповідь на оферту буде містити в собі деякі інші умови договору, вона буде вважатись новою пропозицією укладення договору. У підприємницьких відносинах нова оферта може мати форму листа з викладеними в ньому новими умовами або форму протоколу розбіжностей до проекту договору. Тобто договір не буде вважатись укладеним, доки не будуть врегульовані всі наявні розбіжності.

Законодавством допускаються такі форми акцепту, як письмова, усна, мовчання та конклюдентні дії. Щодо укладення договору оренди транспортних засобів, то акцепт може бути виражений виключно в письмовій формі, тому що закон передбачає письмову форму договору цього виду [3, с. 324]. Але письмова форма не означає обов'язкового надіслання листа з відповіддю. Це можуть бути інші форми фіксування інформації, наприклад факс або телекс.

Певною мірою конклюдентні дії також можуть демонструвати згоду акцептанта на укладення договору оренди транспортних засобів. Але надалі для надання договору юридичної сили необхідно, щоб договір був підписаний обома сторонами. Отже, акцепт під час укладення такого договору є виключно письмовим.

Згідно з Цивільним кодексом договір вважається укладеним, коли між сторонами в необхідній у належних випадках формі досягнуто згоди за всіма істотними умовами. Звісно, що істотними умовами є такі, без яких певний вид договору не може вважатись укладеним. Отже, виникнення договірних відносин пов'язане з наявністю двох умов: досягненням сторонами згоди за всіма істотними умовами та наданням цій згоді певної форми, якщо це вимагається законом або згодою сторін.

Наявність істотних умов у договорі оренди, як і в будь-якому іншому договорі, є необхідним фактом для того, щоб

угода вважалась дійсною. Істотні умови виявляють обов'язковий зміст договору [5, с. 234]. Зміст договору утворюють його умови, за допомогою яких сторони визначають свої дії, порядок їх здійснення, контроль виконання, порядок розрахунків тощо [7, с. 342]. Отже, в позитивних зобов'язаннях виявляється динамічна сторона правового регулювання правовідносин.

Висновки і пропозиції. Отже, сьогодні виділяються три групи істотних умов договору: визнані істотними законом; такі, що визначаються характером договору; умови, щодо яких за заявою однієї зі сторін повинно бути досягнуто згоди.

Відсутність передбачених законодавством істотних умов у договорі оренди є підставою для визнання такої угоди недійсною.

Вищесказане дає підставу для того, щоб у законодавчому порядку більш чітко закріпити регулювання орендних відносин і визначити істотні умови договорів оренди з урахуванням особливостей якостей майна, завдяки чому сторони зможуть уникнути непорозумінь, зайвих збитків, а також спростити порядок розгляду справ із цих питань у судах.

Список використаної літератури:

1. Вавилин Е.В. Осуществление прав и исполнение обязанностей по договору аренды транспортных средств. Москва : Волтерс Клувер, 2009. 136 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Тарасенко Л.Л. Договір найму (оренди) транспортного засобу. *Вісник Львівського університету. Серія : Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 324–329.
4. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України : підручник. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Істина, 2007. 816 с.
5. Цивільне право України: Договірні та недоговірні зобов'язання : підручник / С. С. Бичкова, І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка та ін.; за заг. ред. С.С. Бичкової. 3-є вид., змін. і допов. Київ : Алерта, 2014. 496 с.
6. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар : у 2 ч. / кер. авт. кол. та відпов. ред. проф. А.С. Довгерт, проф. Н.С. Кузнецова. Київ : Юстиніан, 2006. Ч. 2.
7. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-є вид., перероб. і допов. Київ : Юнікор Інтер, 2010. 1146 с.

Kucherenko A. Features of the proposal conclusion of the vehicle rental

The article is devoted to the study of the peculiarities of the proposal of the contract of lease of vehicles, by analyzing the principle of freedom of contract and the main stages of conclusion. It is stated that the offer to conclude the contract is usually an initiative of the future tenant. As practice shows, the demand for rental vehicles exceeds supply.

Given these conditions, vehicle owners or authorized persons sometimes act as tenderers themselves and propose to enter into a lease agreement with them. It is emphasized that the owners of the same vehicles mostly use a public offer, that is, a proposal for a contract that is addressed to an indefinite number of persons.

In the course of the study, it was noted that the author of the public offer, regardless of whether it is the owner of the vehicle or whether it is the person who wants to rent it, will not be able to conclude a contract with anyone who agrees to conclude contract of lease of vehicles. That is, at the time of the conclusion of the contract, the other party is already a specific person, so the true purpose of the public offer is not realized.

The essential conditions in the lease agreement, as in any other contract, are necessary for the agreement to be considered valid. The essential conditions reveal the binding content of the contract. It is determined that today there are three groups of essential terms of the contract: recognized as essential law; those determined by the nature of the contract; conditions on which an agreement of one of the parties must be reached.

Accordingly, the content of the contract is made by its terms, by which the parties determine their actions, the procedure for their implementation. The absence of the essential terms of the lease provided for by the law is a ground for declaring such an agreement invalid.

The author proposes to clarify the regulation of the lease relations and to define the essential terms of the lease agreements, taking into account the peculiarities of the property, which will allow the parties to avoid misunderstandings, unnecessary losses, as well as to simplify the procedure of consideration of cases in these matters in the courts.

Key words: *lease vehicles offer, acceptance, freedom of contract, essential terms of the contract.*